

Tarkoituksellinen elämäni

Nuorten toimijuus ulkopuolisuuden kokemuksissa

JOHDANTO

Ne on aina ollu niin erilaisia kuin minä. Siellä ei tunne itteensä itseks. Siellä tarviis olla tavallaan jotain muuta. (H14.)

Huoli suomalaisista nuorista on yhteiskunnallisen puheen keskiössä. Nuoriin kohdistuu voimakkaita odotuksia, jotka liittyvät esimerkiksi heidän koulutukselliseen ja ammatilliseen polkuunsa. Nuorten ongelmia on ruodittu niin viranomais- kuin julkisessakin keskustelussa, eivätkä nuoret itse voi juuri vaikuttaa puheen sisältöön.¹ Yhteiskunnallisen keskustelun kohteena ovat erityisesti ne nuoret, joiden nähdään olevan koulutuksellisesti tai ammatillisesti katveessa ja jotka ovat erilaisten palveluiden asiakkaina. Nuorten arkielämä jää helposti heihin kohdistuvan huolipuheen varjoon. Ulkoapäin langetetut mustavalkoiset määritelmät eivät ota huomioon nuorten erilaisia arkielämän merkityksiä ja tarpeita, jotka toimivat nuoren hyvinvoinnin perustana.²

Nuorten itsensä mukaan heidän hyvinvointiinsa vaikuttavia asioita ovat esimerkiksi terveys, arjenhallinta, koulutus ja työllisyys. Näiden lisäksi nuorten hyvinvointia tukevat ystävyyssuhteet ja vapaa-ajan mielekkäys.³ Erään näkemyksen mukaan ihmisen

onnellisuuteen vaikuttavat eniten toiset ihmiset ja ihmisen mielentila on kytköksissä siihen, kuinka häntä kohdellaan.⁴ Nuorten elämässä ystävien tärkeys korostuu ja ystävyyssuhteiden nähdään lisäävän sosiaalista pääomaa. Uusimman nuorisobarometrin mukaan nuoret ovat kaikista tyytyväisimpiä elämäänsään juuri ihmissuhteisiinsa. Ne nuoret, jotka tapavat ystäviään eniten, ovat onnellisimpia.⁵

Kaikki nuoret eivät kuitenkaan jaa kokemusta tyydyttävistä ihmissuhteista, vaan osa heistä tuntee ulkopuolisuutta suhteessa muihin ihmisiin. Artikkelini alussa olevassa aineistonäytteessä haastateltava kertoo kokemastaan ulkopuolisuudesta. Tytölle ulkopuolisuus on erilaisuuden kokemusta: hän ei tunne kuuluvansa joukkoon. Haastattelussa nuori on kertonut ystävien puutteesta ja yksinäisyydestä. Ulkopuolisuus ei tarkoita sitä, että nuori olisi täysin syrjässä. Sen sijaan ulkopuolisuus voi olla ulossulkeamista, ulossulkeutumista tai erottautumista muista. Nuoren kokema ulkopuolisuus voi olla hänen itsensä valitsemaa tai muiden aiheuttamaa.⁶ On tilanteita, joissa nuori itse vetäytyy sivummalle, mutta usein muut ihmiset työntävät hänet sivuun.

Ulkopuolisuuden kokemus on riski nuorten syrjäytymiselle, mutta se ei automaattisesti tarkoita, että nuori olisi syrjäytynyt. Nuorten syrjäytyminen

voidaan nähdä huono-osaistumisen prosessina, jonka taustalla vaikuttavat esimerkiksi vaikeudet koulussa ja kotona. Usein syrjäytyminen määritellään ulkopuolisuudeksi suhteessa yhteiskunnan instituutioihin.⁷ Yleistyneen, mutta suppeahkon määritelmän mukaan nuori luokitellaan syrjäytyneeksi silloin, kun hän on työvoiman ja opiskelun ulkopuolella, eikä hänellä ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta.⁸ Nuorten itsensä mielestä merkittävin syy syrjäytymiseen on ystävien puute ja he mieltävät syrjäytymisen ulosjäämiseksi sosiaalisesta elämästä. Nuorille syrjäytyminen tarkoittaa ennen kaikkea sosiaalista ilmiötä ja esimerkiksi opiskelupaikan puuttuminen ei tarkoita, että nuori olisi ulkopuolinen.⁹

Se, miten syrjäytyminen kulloinkin määritellään, liittyy kysymykseen kulttuurisista arvoista: mikä yhteiskunnassa on tärkeää ja miksi? Kulttuuriset arvot heijastelevat vallitsevia käyttäytymissääntöjä eli normeja.¹⁰ Normit voivat olla virallisia tai epävirallisia sääntöjä, ohjeita tai suosituksia, jotka vaihtelevat kulttuureittain ja aikakausittain. Yhteiskunnan eri ryhmät muodostavat omia normistojaan ja nuorten keskuudessa normit voivat liittyä muun muassa pukeutumiseen, musiikkimakuun tai käyttäytymiseen.¹¹ Arvot ja normit yhdistävät ihmisiä toisiinsa, mutta ne myös erottavat ihmisiä toisistaan.

Tarkastelen tässä artikkelissa nuorten kokemuksia ulkopuolisuudesta suhteessa heidän ympärillään oleviin yhteisöihin, ihmisiin ja heihin itseensä. Näkökulmina ovat lähisuhteissa ja instituutioissa koettu ulkopuolisuus sekä eksistentiaalinen ulkopuolisuuden kokemus. Nuorten ulkopuolisuuden kokemusten ymmärtämisessä käytän apunani toimijuuden käsitettä. Toimijuudella voidaan tarkoittaa ihmisen mahdollisuutta vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Sosiokognitiivisen toimijuuden teorian mukaan toimijuus on vuorovaikutuksellista ja toimijuuteen vaikuttavat esimerkiksi ihmisen motivaatio, itseohjautuvuus ja refleksiivisyys. Sosiokognitiivinen lähestymistapa toimijuuteen korostaa ihmisen subjektiivisuutta ja mahdollisuuksia rakentaa omaa elämäänsä.¹² Millaista haastattelemieni nuorten toimijuus on ollut niissä tilanteissa, joissa he ovat kokeneet ulkopuolisuutta?

Ulkopuolinen toimija

Artikkelissani keskeisiä käsitteitä ovat ulkopuolisuus ja toimijuus sekä näiden kahden suhde toisiinsa. Ulkopuolisuutta voidaan tarkastella sosiaalisena ilmiönä, joka kietoutuu yksilön kokemuksiin mukaan ottamisesta (social inclusion), kuulumisesta (belonging) ja sosiaalisesta pääomasta (social capital) sekä sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta (social cohesion).

Sosiaalisella yhteenkuuluvuudella tarkoitetaan ihmisten välisiä virallisia ja epävirallisia sopimuksia, jotka pitävät yhteiskuntaa koossa ja lähentävät ihmisiä toisiinsa.¹³ Nuorten elämässä sosiaalinen yhteenkuuluvuus liittyy yhteisöllisyyden kokemukseen. Nuorille yhteisöllinen kuuluminen on tärkeää, ja perhe, ystävät ja koulukaverit muodostavat nuoren elämän merkittävimmän sosiaalisen kontekstin. Nuorten yhteisöt ovat moninaisia ja yhteisöstä toiseen liikkuminen on helppoa. Sitoutuminen yhteisöihin voi olla heikkoa, jolloin vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta muihin yhteisön jäseniin ei välttämättä synny.¹⁴ Myös internet tarjoaa nuorille sosiaalisen tilan esimerkiksi erilaisten nettiyhteisöihin kuulumisen kautta. Nuorten itsensä mukaan tärkeimmät nettiyhteisöihin kuulumisen syyt ovat viihdyttävyyden, tiedon saaminen ja sosiaalinen kanssakäyminen muiden jäsenten kanssa.¹⁵

Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan yksilön verkostoja, sosiaalisia normeja ja ihmisten keskinäistä

1 Esimerkiksi Myrskylä 2011.

2 Nuorisotutkimusseuran lausunto.

3 Nuorten hyvinvointi-indikaattorit hyväksyttiin Nuoran kokouksessa 3.9.2012.

4 Nars 2006, 98.

5 Korhonen 2015, 211.

6 Korkiamäki 2014, 36.

7 Nuorten syrjäytyminen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitosten.

8 Myrskylä 2012, 2.

9 Myllyniemi 2015, 50.

10 Giddens 2000, 22–23.

11 Salmi 2004, 16–17.

12 Bandura 1989, 1175.

13 Saari & Pessi 2011, 15–16.

14 Korkiamäki 2013, 96, 189.

15 Ahola & Lähdevuori 2012, 13.

luottamusta toisiinsa. Verkostot jaetaan usein bonding ja bridging -verkostoihin. Bonding-verkostot ovat toisilleen tuttujen ja samankaltaisten ihmisten tiiviiksi hioutuneita ryhmiä, joissa siteet ovat vahvat. Bridging-verkostoille on puolestaan ominaista heikot, keskenään erilaisten ihmisten ja ryhmien muodostamat siteet.¹⁶ Tutkimuksen mukaan nuorten identiteetin kehittymisen kannalta erityisen tärkeitä ovat bonding-tyyppiset, sitovat verkostot. Nämä sitovat verkostot toimivat siltana bridging-tyyppiselle sosiaaliselle pääomalle. Hajanaisessa yhteisöllisyydessä on tärkeää, että nuori voi tuntea oikeasti kuuluvansa johonkin yhteisöön ja muodostaa sitovia siteitä, mutta myös liikkua yhteisöstä toiseen.¹⁷

Ulkopuolisuus on toiseuden kokemusta: nuori tuntee olevansa erilainen kuin muut ihmiset hänen ympärillään. Ulkopuolisuus on prosessi, jossa ihminen määrittelee oman olemisensa ja toimijuutensa erilaisissa kategorioissa ja tavoissa olla.¹⁸ Ulkopuolisuus liittyy kysymykseen siitä, millaista on sosiaalisesti hyväksyty ja arvostettu oleminen ja toimijuus. Erityisesti nuorten keskuudessa sosiaalisesti hyväksyty olemisen rajat ovat kapeat. Nuoret jaetaan ja he myös itse jakavat toisensa ryhmiin, joiden vuorovaikutuksen keskiössä ovat sisään pääsemisen ja ulossulkemisen rajanvedot.¹⁹

Ulkopuolisuuden kokemus ei ole välttämättä pysyvää tai yksiselitteistä. Ulkopuolisuus voi olla sidoksissa tilaan ja tilanteeseen sekä ihmisiin, joiden kanssa nuori on tekemisissä. Ulkopuolisuus voi myös muuttua kokemukseksi kuulumisesta ja sisään pääsemisestä ja päinvastoin. Nuorten ulkopuolisuuden kokemukset vaihtelevat voimakkaasti ja pahimmillaan ulkopuolisuus voi olla tunne täydellisestä osattomuudesta.²⁰

Ulkopuolisuutta voidaan tarkastella osallisuuden ja osattomuuden näkökulmista. Osallisuus on yhteisyyttä ja tunnetta kuulumisesta (belonging) eri elämän osa-alueilla. Osallisuuteen liittyy yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen taso. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus liittyy ajatuksen demokratiasta, aktiivisesta kansalaisuudesta ja kansalaisyhteiskunnasta. Yhteisön tasolla osallisuutta voidaan tarkastella luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja vastavuoroisuuden näkökulmista. Yksi-

lön kokemus osallisuudesta liittyy eheyteen, vaikutusmahdollisuuksiin, identiteettiin ja toimijuuteen. Osattomuus tarkoittaa osallisuuden vastavoimia, kuten kokemusta turvattomuudesta, hyvinvoinnin heikkenemistä, yksinäisyyttä, elämänhallintataitojen puutetta tai huonoa itsetuntoa.²¹

Ulkopuolisuuden kokemus liittyy nuoren toimijuuden tuntoon, jolla tarkoitetaan ihmisen kykyä tehdä elämässään päätöksiä ja toteuttaa niitä.²² Toimijuus on yhteydessä ihmistä ympäröiviin sosiaalisiin, taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten asuinpaikkaan, ikään, luokkataustaan ja sukupuoleen.²³ Esimerkiksi sukupuoli vaikuttaa nuoren toimijuuteen ja tällöin toimijuutta voidaan tarkastella erilaisten mahdollisuuksien, vaatimusten ja rajoitteiden näkökulmista. Sukupuolen ja toimijuuden tutkimisessa voidaan myös kyseenalaistaa voimassaolevia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia normeja ja järjestyksiä.²⁴

Toimijuus tapahtuu suhteessa muihin ihmisiin ja elinympäristöön. Näkemyksen mukaan toimijuus ei ole yksilöllinen ominaisuus tai luonteenpiirre, vaan se on kytköksissä kanssaihmiin ja institutioihin. Toimijuus ei ole synonyymi aktiivisuudelle, vaan se voi näkyä tilanteeseen sopeutumisenä.²⁵ Toimijuus ei tarkoita pelkästään konkreettisia tekoja tai tietoisesti valintoja, vaan siihen yhdistettyä toimintaa tulee tarkastella laajasti. Toimijuus on rationaalista ja konkreettista tekemistä, mutta myös sosiaalisissa suhteissa rakentuvaa mentaalista ajattelua ja valintaprosessia.²⁶ Pienellä toimijuudella tarkoitetaan toimijuutta, jossa yhteiskuntatieteellisten toimijuuden teorioiden valossa ei oikeastaan tapahdu mitään. Pieni toimijuus voi tarkoittaa muun muassa odottamista, sietämistä tai jäämistä ja siinä oleellista on passiivisuus.²⁷ Arkipäiväistä pientä toimijuutta ei aina edes nähdä toimijuuden muotona, sillä se voi näyttää mitääntekemättömyydeltä.²⁸

Ulkopuolisuutta voidaan tarkastella pienen toimijuuden näkökulmasta. Vaikka ulkopuolelle jäävä tai jättäytyvä nuori voi näyttää passiiviselta ja mitääntekemättömältä, todellisuudessa ulkopuolisuuden sietäminen ja tilanteessa oleminen osoittaa toimijuutta. Ulkopuolisuutta kokevan nuoren toimijuudessa olennaista on, ettei nuorta nähdä ainoastaan ulkopuolisena. Vaikeasta elämäntilanteesta

selviämisessä korostuu yksilön usko kontrolloida elämäänsä, jotta hän voi tuntea olevansa oman elämänsä toimija.²⁹

AINEISTO JA MENETELMÄT

Artikkelini aineiston muodostavat kahdenkymmenen nuoren haastattelut ja heidän tekemänsä omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan kuvaavat spiraalit. Tutkimukseeni osallistuneet nuoret ovat kotoisin Kanta-Hämeen maakunnasta ja iältään he olivat 14–20-vuotiaita. Kysyin nuorilta kysymyksiä liittyen heidän arkielämäänsä, sosiaalisiin suhteisiinsa, historiaansa ja elämänarvoihinsa sekä tulevaisuuden suunnitelmiinsa. Haastattelujen pohjalta analysoin nuorten kokemaa ulkopuolisuutta ja heidän toimijuuttaan näissä tilanteissa.³⁰ Tavoitin haastateltavat nuorten parissa työskentelevien kaupungin ja seurakunnan työntekijöiden kautta. Osan haastateltavista löysin siten, että haastatteluun jo osallistuneet nuoret ehdottivat tuntemiaan nuoria mukaan.

Tutkimukseen osallistui 10 tyttöä ja 10 poikaa, joilla oli erilaisia taustoja. Yhtä lukuun ottamatta kaikki asuivat haastatteluhetkenä kotonaan, yksi asui poikaystävänsä perheen luona. Osa nuorista kävi vielä peruskoulua, osa opiskeli ammattikoulussa, lukiossa tai ammattikorkeakoulussa. En asettanut tutkimuksen osallistumiseen kriteereitä, vaan jokainen mukaan halunnut nuori oli tervetullut. Vaikka artikkelini käsittelee ulkopuolisuutta, en tarkoituksellisesti etsinyt itsensä erityisen ulkopuoliseksi kokevia nuoria. Tutkimukseeni osallistunut nuori, taustaan katsomatta, sai kertoa haastattelussa oman tarinansa.

Haastattelun alussa nuori teki elämänspiraalin.³¹ Kehittelemäni elämänspiraali on eräänlainen elämänjana, johon kirjoitetaan tai piirretään elämässä tapahtuneita tärkeimpiä hetkiä, tapahtumia, ihmisiä ja kohtaamisia. Elämänspiraalin keskiössä on ”syntyminen” ja spiraalin lopussa on ”tämä hetki”. Spiraali on tutkijan apuna hahmottamassa nuoren elämänsäkartta, mutta myös tutkittavan apuväline hänen oman elämänsä tarkastelussa ja reflektoinnissa. Spiraalin tekeminen voi auttaa nuorta oman elämänhistoriansa jäsentämisessä ja eri elämäntilanteisiin liittyvien tunnemuistojen kohtaamisessa.³² Nuori saa itse päättää spiraalinsa sisällöstä ja

Elämäni tärkeimmät hetket

Mitkä ovat olleet elämäsi merkittävimmät hetkiä/kohtaamisia/kohtaamisia? Kirjoita / piirrä ne spiraaliin. Spiraalin keskellä on syntyminen ja spiraali päättyy tähän hetkeen.

Kuvio1. Elämänspiraali

- 16 Putnam 2000, 22–23.
- 17 Koski 2007, 21.
- 18 Butler 2006, 80.
- 19 Ollila 2008, 148.
- 20 Korkiamäki 2014, 40–41.
- 21 Rouvinen-Wilenius 2014, 55, 62.
- 22 Gordon 2005, 115.
- 23 Eteläpelto ym. 2011, 12–13.
- 24 Gordon 2005, 117–118.
- 25 Jyrkämä 2008, 196.
- 26 Ronkainen 2006, 531.
- 27 Honkasalo 2013, 42.
- 28 Lister 2004, 130.
- 29 Lister 2004, 126.
- 30 Tutkimukseni on osa kansainvälistä Youth at the Margins -tutkimusprojektia (YOMA).
- 31 Aava spiraaliden syntyä, merkityksiä ja käyttömahdollisuuksia perusteellisesti väitöskirjaani liittyvässä metodiatikkelissa (tulossa).
- 32 Kekkonen 2004, 29–30.

siitä, kuinka paljon hän haluaa jakaa siihen liittyviä ajatuksiaan haastattelutilanteessa.

Haastattelun alussa nuori kertoi tekemästään elämänspiraalista ja samalla elämäntarinansa. Kuviossa 1 esillä oleva elämänspiraali on 17-vuotiaan tytön tekemä. Nuori on kirjoittanut spiraaliin elämänsä tärkeimpiä tapahtumia, jotka liittyvät esimerkiksi hänen perheeseensä ja harrastukseensa (H6).

Haastattelun lopussa nuoret tekivät toisen spiraalin, jota nimitän tulevaisuuden spiraaliksi. Tulevaisuuden spiraali on muutoin samankaltainen kuin elämänspiraali, mutta tällä kertaa spiraalin keskiössä on ”tämä hetki” ja spiraalin lopussa ”minun elämäni”. Tulevaisuuden spiraaliin nuori kirjoitti tai piirsi toiveitaan, unelmiaan ja niitä asioita, joista hänen näköisensä hyvä elämä koostuu. Lopuksi nuori avasi tulevaisuuden spiraaliaan ja esitin hänelle tarkentavia kysymyksiä siitä.

Kuviossa 2 oleva tulevaisuuden spiraali on 15-vuotiaan pojan tekemä. Nuori on kirjoittanut siihen suunnitelmiaan, haaveitaan ja haasteitaan. Nuoren tulevaisuuden suunnitelmat liittyvät muun muassa opiskeluun ja oman perheen perustamiseen (H12).

Haastattelut muodostavat artikkelini ensisijaisen aineiston. Lisäksi hyödynnän nuorten tekemiä spiraaleja ja heidän kertomaansa niistä. Analyysissäni olen huomionut spiraaleiden ja nuoren haastatteluiden välisiä yhtenäisyyksiä ja eroja. Spiraalissa voi olla jotakin sellaista, josta nuori ei haastattelussa mainitse tai toisinpäin. Moninaiset menetelmät nuorten tutkimisessa ovat tärkeitä. Jotain olennaista voi jäädä sivuun, ellei nuorella ole erilaisia mahdollisuuksia ilmaista itseään, muutoinkin kuin vain puhutun kielen avulla.³³

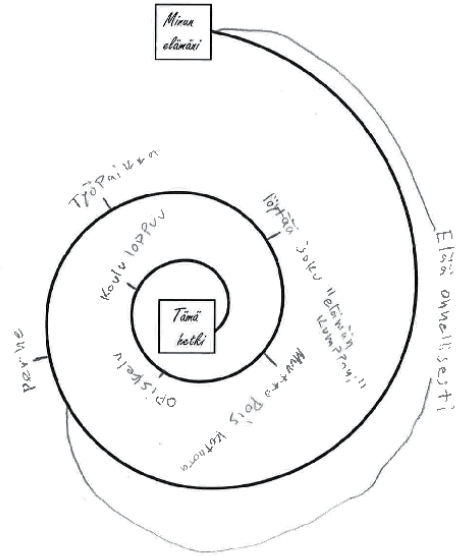
Nuorten tekemät spiraalit on yksi esimerkki osallistavista menetelmistä, joiden avulla nuorten osallisuutta heitä itseään koskevassa tutkimuksessa halutaan vahvistaa. Tutkimuksessani nuoret ovat toimijoita ja oman elämänsä kokemusasiantuntijoita. Parhaimmillaan nuoren osallistuminen tutkimukseen voi voimistaa hänen kokemustaan omasta pystyvyydestään.³⁴

Analyysin apuvälineenä käytän Atlas.ti 7.1.1.-ohjelmaa. Aluksi tarkastelen aineistoa aineistolähtöisesti koodaamalla (coding). Etsin aineistosta

Elämäni tulevaisuudessa

Miltä näyttäisi elämäni tulevaisuudessa? Mitä toivot? Mistä unelmat?

Miltä näyttäisi hyvä elämä? Kirjoita tai piirrä tavoitteitasi, haaveitasi ja suunnitelmiasi elämänspiraaliin. Spiraalin keskellä on tämä hetki ja spiraalin päätössä on sinun näköisessä elämäsi.

Kuvio 2. Tulevaisuuden spiraali

nuorten toimijuuteen liittyviä teemoja ulkopuolisuuden näkökulmasta. Ulkopuolisuuden linkittyvien kuvausten kokoamisen jälkeen abstrahoin aineiston. Seuraavaksi yhdistelen aineiston katkelmia ja pelkistän niitä lyhyemmiksi ilmaisuiksi, kuten ”Koulun hierarkia ja valtasuhteet” tai ”Yksinäisyys koulussa”. Pelkistetyt ilmaisut (analyysiyksiköt) ryhmittelen pääteemoihin, joita ovat 1. ulkopuolisuus lähisuhteissa ja 2. ulkopuolisuus instituutioissa. Kolmas pääteema syntyy nuorten lähisuhteissa ja instituutioissa tapahtuneiden ulkopuolisuuden kokemusten pohjalta ja nimeän teeman 3. eksistentiaaliseksi ulkopuolisuudeksi. Nämä pääteemat muodostavat artikkelini rakenteen.

”MEILLÄ EI PUHUTA MISTÄÄN” – ULKOPUOLISUUS NUOREN LÄHISUHTEISSA

Tutkittavat määrittelivät lähipiirikseen perheensä ja kaverinsa. Seuraavaksi tarkastelen, millaisia ulkopuolisuuden kokemuksia nuorilla on heidän lähiyhteisöissään. Perheen tärkeys näkyi haastattemieni nuorten elämässä, ja heidän tekemissään spiraaleissa perhe oli keskeisessä asemassa. Nuoret kertoivat avoimesti perheenjäseniä yhdistävistä sidoksista, mutta myös perheen sisäisistä ristiriidoista sekä toiveistaan perheenjäsenilleen. Perheiden monimuotoisuus tuli vahvasti esille: nuoret elivät ydinperheissä, uusperheissä, eroperheissä ja yksinhuoltajaperheissä.³⁵ Nuoret myös haastoivat perinteistä käsitystä puhumalla ystävistään ”perheenä”.

Haastatteluissa korostui perheen kesken vietyyn yhteisen ajan vähäisyys. Aiempi tutkimus osoittaa, että perheenjäsenten kesken vietetty yhteinen aika on vähentynyt viimeisten vuosikymmenten aikana.³⁶ Kuitenkin passiivista yhdessäoloa ja tavallista arkea pidetään tärkeänä perheenjäsenten yhteen kiinnittymisen näkökulmasta.³⁷ Perheessä koetun ulkopuolisuuden kokemuksen taustalla ovat keskinäisen jakamisen ja keskustelemisen vähyys, sekä yhteisen ajan ja tekemisen puute.

Poika: Onhan se vähän semmonen tunnelma kotona, et eihän porukka nää paljoo toisiaan. Mitä nyt illalla hetken ja sitten kaikki menee nukkuu. Et kun porukka tulee kotiin eri aikoina kumminkin. Et se vähän siinä hämmentää. (H13.)

Poika kertoo, etteivät hänen perheenjäsenensä ehdi nähdä toisiaan kiireisen arjen keskellä. Nuoren ulkopuolisuus ei ole itse valittua, vaan olosuhteiden sanelemaa. Haastateltava kuvaa perheensä tilannetta ”hämmentävänä”. Yhteistä monille tutkittaville oli se, etteivät he pysty tai halua ilmaista perheenjäsenilleen huoltaan yhteisen ajan ja puheen puutteesta. Sen sijaan nuoret tyytyvät tilanteeseen. Nuoren ja vanhemman välinen toimiva vuorovaihtus edellyttää luottamusta, joka tarjoaa nuorelle emotionaalisen turvan jakaa kipeitä ja vaikeita asioita vailla nolatuksi tulemisen mahdollisuutta.³⁸

Vaikka esimerkin pojan (H13) käyttäytyminen voi näyttää ulkopuolelta tarkasteltuna passiiviselta, poika osoittaa toimijuuttaan tyytymällä tilanteeseen, sillä nuoren näkökulmasta tyytyminen aiheuttaa vähemmän vahinkoa kuin vaikeiden asioiden esille nostaminen.

Perheen sisäinen riitely vaikuttaa nuoren ulkopuolisuuden kokemukseen. Vaikka nuori ei itse olisi osallisena riitatilanteissa, voi hän tuntea kodin ilmaisiin ahdistavaksi ja paeta tilannetta. Pakeneminen on keino sulkea itsensä pois hankalista tilanteista, joihin nuori haluamattaan joutuu.

Tyttö: Se oli semmosta painostavaa ja ei ollu tosiaankaan kiva olla kotona, jos muut riiteli. Saatto tosi monestikin lähteä koiran kaa lenkille tai jotain. (H8.)

Haastateltavan tilanteessa ulkopuolisuus on sekä valittua että valitsematonta, perheenjäsenten riitelystä johtuvaa. Haastateltava pakenee riitelyä ja painostavaa ilmapiiriä lenkille päästäkseen pois ahdistavaksi kokemastaan tilanteesta. Ulkopuolisuus ei ole aina muiden sanelemaa, vaan nuoren keino päättää omasta elämästään ja suojella itseään. Näin nuori toimii itsensä ja jaksamisensa parhaaksi. Perheen riitelystä voi olla vaikeaa puhua ääneen, sillä nuoret ajattelevat aiheen esille nostamisen lisäävän riitelyä.

Tutkittavista puolet oli ero-, yksinhuoltaja- tai uusperheistä. Nuoret kertoivat vanhempiensa eron liittyneistä haasteista, mutta myös helpottuneista ja rauhoittuneista elämäntilanteista. Miltei jokainen eroperheestä tuleva nuori mainitsi vanhempiensa eron yhdeksi elämänsä käännekohtista ja he olivat merkinneet tämän elämänspiraaleihinsa. Moni nuori koki olonsa ulkopuoliseksi vanhempiensa erotessa. Erityisen raskaita nuorille olivat sellaiset tilanteet, joissa heidät oli sotkettu vanhempien eron liittyviin tapahtumiin.

33 Vaitöskirjani aineistoon kuuluu myös nuorten ottamia valokuvia, joita he toivat mukanaan haastatteluun, mutta en käytä niitä tässä artikkelissa.

34 Pyyry 2012.

35 Yesilova 2009, 17.

36 Mestdag & Vandeweyer 2005.

37 Turtiainen ym. 2007, 491.

38 Faber ym. 2003.

Tyttö: Me kaksin käytiin läpi sitä eroo mun pikkuveljen kanssa, että kun siinä oli vähän semmosta, että isällä oli uus nainen vielä, kun nää oli vielä yhdessä ja me tiedettiin siitä ennen kuin meidän äiti tiesi. (H3.)

Tyttö kertoo joutuneensa ikävään välikäteen saadessaan tietää isänsä avioliiton ulkopuolisesta suhteesta. Perheen vuorovaikutus kärsii, sillä haastateltava ei voi keskustella vanhempiensa kanssa. Nuori asetetaan moraalisen valinnan äärelle, sillä hän haluaisi olla lojaali molemmille vanhemmilleen. Tytön toimijuus tilanteessa on sietämistä. Hänelle tilanne on vastenmielinen, mutta vanhempien väleihin puuttuminen voisi aiheuttaa nuoren oman arvion mukaan vielä enemmän ongelmia. Nuoren esimerkki osoittaa, että vanhempien eron raskaus ei välttämättä liity itse eroon, vaan siihen, miten vanhemmat työstävät eroa nuoren kanssa.³⁹

Nuorten vaikeissa perhetilanteissa korostuu tyttöjen ja poikien toimijuuden eroavaisuudet. Tutkittavieni kohdalla voidaan todeta, että vanhempien ero herättää tytöissä velvollisuuden kantaa vastuuta hajoavan perheen arjesta, yhteisestä kodista ja sisaruksista. Aiemman tutkimuksen mukaan vanhimmat tyttäret voivat joutua vaikeissa perhetilanteissa asemaan, jossa he huolehtivat muista ja jäävät itse vailla sosiaalista ja emotionaalista tukea. Perheen tarjoama sosiaalinen pääoma on vähäistä eikä se tue nuorta tarpeeksi.⁴⁰ Kuitenkin vanhempien ero voidaan nähdä mahdollisuutena itsenäistyä ja päättää omasta elämästään. Erosta aiheutuva nuoren kuulumattomuuden kokemus voi parhaimmillaan johtaa muiden ihmissuhteiden, kuten kaverisuhteiden syventymiseen.⁴¹

Nuorten ikätoverisuhteet muodostavat monimutkaisen sosiaalisen verkoston ja sidokset nuoren omaan ikäryhmään voivat olla kaikkea vahvan ja heikon väliltä.⁴² Ulkopuolisuuden kokemukset ikätoverisuhteissa ovat kontekstisidonnaisia. Yhdessä hetkessä nuori voi tuntea olevansa sisällä porukassa, toisessa taas sen ulkopuolella. Nuori voi olla samaan aikaan sekä sisä- että ulkopuolella. Ulkopuolisuus ei ole välttämättä pysyvä tila, vaan hetkellinen tunne.⁴³ Tutkimukseni mukaan ulkopuolisuus ikätoverisuhteissa voi tarkoittaa erilaisuuden kokemusta ja tunnetta siitä, että nuori jätetään joukon ulkopuolelle.

Erilaisuuden kokemus liittyy sekä nuoren omaan valintaan erottautua ikätovereistaan että valitsemattomaan tunteeseen, jonka taustalla on kokemus riittämättömyydestä.

Kiusatuksi joutuminen voi vaikuttaa nuoren elämässä pitkään, jopa koko hänen loppuelämänsä ajan. Tutkittavista suurinta osaa on kiusattu jossain elämän vaiheessa. Kiusaaminen on voinut olla hetkellistä ja lyhytaikaista, mutta myös vuosia jatkunutta. Pääasiassa kiusaaminen on ollut eristämistä ja porukan ulkopuolelle jättämistä. Kiusaaminen horjuttaa ja muuttaa nuoren toimijuutta, sillä kiusatuksi tuleminen voi laukaista esimerkiksi ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta.

Poika: Se on vaikuttanut esimerkiks siihen, että jos on paljon semmosta nuorisoporukkaa. Semmosta alta viiden toista tai siinä, niin vaikee lähestyä. Ohikin käveleminen saattaa olla hyvinkin tuskallista. (H4.)

Esimerkki osoittaa, kuinka kiusatuksi tuleminen vaikuttaa nuoren nykyisyydessä. Poika on piirtänyt elämänspiraaliinsa punaisen viivan ja viivan viereen hän on kirjoittanut ”koulukiusaamista ja yksinoloa”, viiva jatkuu lukion alkamiseen saakka. Haastattelussa nuori toteaa, ettei hänellä ole asuinpaikkakunnallaan yhtään ystäviä ja ettei hän mielellään liiku julkisilla paikoilla. Aiempien kokemustensa vuoksi poika on eristänyt itsensä omasta asuinyhteisöstään, ikätoveriryhmästään ja hän viettää valtaosan vapaaajastaan tietokoneensa ääressä.

Nuoren (H4.) kohdalla kiusaaminen ja ulkopuolisuus ilmenevät sosiaalisena pelokkuutena ja eristäytymisenä. Aiemman tutkimuksen mukaan kaikista heikoimmassa asemassa sosiaalisen vertaistuen ja osallisuuden näkökulmasta ovat ne pojat, joilla ei ole harrastuksia ja jotka eivät vietä aikaa ikätovereidensa kanssa.⁴⁴ Aineistonäytteen nuorelle eristäytyminen on toimijuutta, jonka avulla hän voi varjella itseään aiemmilta kokemuksiltaan. Pojan esimerkki osoittaa, että sellainen toimijuus, joka usein mielletään toimittomuudeksi ja lamautuneisuudeksi, voi olla täysivaltaista toimijuutta, kun nuori punnitsee vaihtoehtoja ja toimii valitsemallaan tavalla, itsensä parhaaksi.

Tutkimuksessani nousi esille haastateltavien suhtautuminen sosiaaliseen mediaan ja internetiin

sosiaalisena tilana. Nuorten mukaan erilaiset älypuhelinsovellukset mahdollistavat sosiaalista kanssakäymistä vertaisryhmien ja ikätovereiden välillä. Kuitenkin haastattelemani nuoret kritisoivat sosiaalista mediaa siitä, että sen käyttäminen vähentää oikeita, kasvokkain tapahtuvia kohtaamisia.

Tyttö: Ehkä se, että kaikki on liian some-riippuvaisia. Nykyään puhelimen välityksellä tehään kaikki. Jossain porukassakin ollaan, niin kaikilla on puhelimet käsissä. Ei enää puhuta kasvotusten niin hirveesti. (H14.)

Tyttö kritisoi ikätovereitaan, myös itseään, sosiaalisen median liikakäytöstä. Aihe nousi esille myös monissa muissa tekemissäni haastatteluissa. Nuoret näkevät sosiaalisen median hyödyn viestintäkanaavana, mutta he tunnistavat myös riskit, jotka sen käyttämiseen liittyvät. Nuorten mukaan sosiaalinen media ja siihen liittyvät ilmiöt eivät ole aiheuttaneet heille ulkopuolisuuden kokemuksia. Virtuaalinen kohtaaminen voi kuitenkin viedä tilaa oikeilta, kasvokkain tapahtuvilta kohtaamisilta, kuten aineistonäytteen (H14) tyttö toteaa.

INSTITUTIONAALINEN ULKOPUOLISUUS

Seuraavaksi tarkastelen nuorten ulkopuolisuutta kahdessa eri instituutiossa, koulussa ja kirkossa. Nuorten mukaan koulussa koettu ulkopuolisuus on usein valitsematonta, omasta toiminnasta riippumatonta, kun taas kirkossa koettu ulkopuolisuus liittyy nuoren omaan päätökseen jättäytyä ulos kirkon toiminnasta. Nimitän nuorten instituutioissa kokemaan ulkopuolisuutta institutionaaliseksi ulkopuolisuudeksi.

”Sitten mä oon ollu aika yksin mun luokalla” – valitsematon ulkopuolisuus koulussa

Tutkittavien institutionaalinen polku näkyy heidän tekemissään spiraaleissa. He merkitsivät spiraaleihinsa kouluhistoriaansa, mutta myös tulevaisuuden opiskeluun liittyviä suunnitelmiaan ja haaveitaan. Spiraaleihin on kirjoitettu myös koulumaailmaan liittyviä ulkopuolisuuden kokemuksia, kuten kiusaamista tai yksinäisyyttä. Koulussa koettu ulkopuolisuus on tutkimukseni mukaan usein nuoresta itsestään riippumatonta. Nuori on syystä tai toisesta

jätetty ryhmän ulkopuolelle. Nuorten mukaan kouluinstituution julmin rajanveto liittyy sisään pääsemisen ja ulossulkemisen kokemuksiin. Kokemus kuulumisesta tai kuulumattomuudesta jäsentää kouluyhteisön sisäistä toimintaa ja hierarkiaa. Koulumaailman kuulumisen ja kuulumattomuuden jännitettä voi olla vaikeaa huomata eikä sitä välttämättä osata kyseenalaistaa.⁴⁵

Koulun hierarkiaa voidaan tarkastella kaverisuosion näkökulmasta. Kaverisuosio määrittelee nuorten yhteisöllisyyttä, vuorovaikutusta ja ystävyyksien solmimista, ja näin se vaikuttaa myös luokan ilmapiiriin koulussa. Kaverisuosioon liittyy epävirallinen normijärjestelmä, joka asettaa esteitä nuorten välille.⁴⁶ Aineistostani nousivat esille erityisesti koulu- ja opiskeluyhteisöä määrittelevät sosiaaliset ryhmittämät ja instituution sisäinen hierarkia. Nuoret näkivät selvästi sen, mitä opettajat ja vanhemmat eivät välttämättä näe.

Tyttö: Lukiossa ehkä välillä mut se ei tunnu niin pahalta, et kun siellä on oikeestaan kolme ryhmää, et siellä on suositut, ei-niin-suositut tytöt ja ei-niin-suositut pojat. (H8.)

Tyttö kertoo avoimesti sosiaalisista ryhmittymistä ja hierarkioista, joita hän näkee koulussaan olevan. Itsensä nuori määrittelee kuuluvansa ryhmään ”ei niin suositut”. Konkreettisesti lukion sisäinen hierarkia näkyy ryhmittymissä, joissa nuoret liikkuvat. Rajat ryhmien välillä ovat tiukkoja sekä koulussa että vapaa-ajalla. Nuoret itse käyttävät käsitteitä ”suositut” ja ”epäsuositut” ja niiden avulla he määrittelevät oman, mutta myös toistensa vertaisryhmiin kuulumisen asteen. Se, mihin ryhmään nuori suosionsa perusteella kuuluu, ei välttämättä liity millään tavoin nuoren edustamaan alakulttuuriin.⁴⁷

39 Moxnes 2003, 145.

40 Tolonen 2004, 17.

41 Kauko 2014, 14–15.

42 Korkiamäki & Ellonen 2010, 31.

43 Korkiamäki 2014, 47.

44 Korkiamäki & Ellonen 2010, 30.

45 Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 17.

46 Ollikainen 2012, 143.

47 Ollikainen 2012, 144.

Koulun epävirallinen hierarkia näkyy esimerkiksi ryhmätöissä, ruokalassa, välitunnilla ja luokan istumajärjestyksessä. Koulumaailmassa fyysinen ja sosiaalinen tila kytkeytyvät tiukasti toistensa ympärille ja esimerkiksi tietty porukka voi vallata koulusta itselleen alueen, jossa he oleskelevat yhdessä. Porukkaan kuulumattomien nuorten on vaikeaa ja jopa mahdotonta astua tälle varatulle alueelle. Esimerkiksi luokan istumajärjestys, oppilaiden itsensä valitsema tai ennalta määrätty, kertoo aina jotain luokan sosiaalisesta hierarkiasta.⁴⁸ Tutkimukseni osoittaa, että omalla toiminnallaan nuoret ylläpitävät raja-aitoja toistensa välillä. Vaikka nuoret ovat tarkkanäköisiä ja huomaavat erilaisia ryhmittymiä, eivät he tee niille mitään. Nuorten toimijuus on tyytymistä tilanteeseen ja omalla puheellaan (me ja muut) he tiivistävät ryhmittymien rivejä ja rajoja.

Aineistostani ilmenee, että kiusaaminen ja koulu kuuluvat tiiviisti yhteen. Koulu tarjoaa erityisen areenan kiusaamiselle ja kiusatuksi tulemiselle. Kiusaamisen nähdään olevan yksi koulumaailman merkittävimmistä ongelmista.⁴⁹ Yksi koulukiusaamiselle altistava tekijä on läheisten ystävien puuttuminen.⁵⁰ Ulkopuolisuus ja kuulumattomuus voi johtaa yksinäisyyden, katkeruuden ja sivullisuuden kokemuksiin.⁵¹ Nuoren yksinäisyys koulussa voi pahimmillaan olla sitä, ettei hänellä ole omassa luokassaan tai koko koulussa yhtään kaveria.

Tyttö: Mulla oli sitten vielä mun luokalla yksi tyttö, mutta sekin meni toiselle luokalle, niin sitten mä oon ollu aika yksin mun luokalla. Ehkä siinä mä tunnen semmosta ulkopuolisuutta siinä luokalla. Toisaalta se on ehkä vaikuttanu positiivisesti mun opiskeluun, kun mä pystyn keskittyä, kun ei oo semmosta. (H17.)

Tyttö kertoo yksinäisyydestään omalla luokallaan. Nuorella on aiempia kokemuksia kiusatuksi tulemisesta ja hän kuvailee itsetuntoaan huonoksi. Aiemmin haastattelussa hän on kertonut, kuinka vaikeaa on päästä sisälle porukkaan, joka on jo hitsautunut yhteen. Luokkahengen syntyminen alkaa sinä hetkenä, kun luokka ensimmäisen kerran kokoontuu samaan tilaan. Siispä ryhmän syntymisen alkuvaihe nähdään erityisen merkityksellisenä ryhmän myöhemmän toiminnan ja tulevaisuuden kannalta.⁵²

Haastateltava (H17) ei polta tupakkaa, mikä erottaa hänet muista. Kaiken kaikkiaan päihteiden käyttö on merkittävä rajanvedon väline. Sekä päihteitä käyttävät että ne, jotka eivät käytä päihteitä, ovat alttiita moralisoimaan toisiaan. Haastattelussa tyttö mainitsee yhden ulkopuolisuuden kokemukseen liittyvän positiivisen seikan: hän keskittyy koulussa paremmin. Nuori odottaa valmistuvansa peruskoulusta ja pääsevänsä jatkokoulutukseen ja siellä hän uskoo saavansa uusia kavereita. Tytön toimintaa tilanteessa voidaan kuvailla minimaaliseksi toimijuudeksi, joka näyttäytyy tilanteen sietämisenä, sillä nuori uskoo tilanteensa muuttuvan tulevaisuudessa paremmaksi.⁵³ Ulkopuolisuus on nuorelle väliaikaista ja usko parempaan tilanteeseen tulevaisuudessa auttaa häntä jaksamaan tässä hetkessä.

”Kun kuolee niin pääsee kirkon pihalle” – valittu ulkopuolisuus kirkossa

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että nuorten kirkossa kokema ulkopuolisuus on heidän itsensä valitsemaa. Valitulla ulkopuolisuudella tarkoitan nuorten tekemää tietoista päätöstä jättäytyä sivuun esimerkiksi paikallisen seurakunnan toiminnasta. Tutkittavat arvelevat, ettei kirkko tarjoa heille tarpeeksi mielenkiintoista tekemistä ja toisaalta heidän arkensa on jo tarpeeksi kiireistä.

Haastateltavista 18 kuuluu Suomen evankelisluterilaiseen kirkkoon, yksi on eronnut kirkosta ja yksi on muslimi. Kirkkoon kuuluvista nuorista kaikki ovat käyneet tai menossa rippikouluun ja muutama on toiminut myös isosena. Jotkut nuoret ovat maininneet elämänspiraaleissaan rippikoulun yhtenä elämänsä tärkeistä tapahtumista, samoin kummiuden. Nuoret eivät edusta aktiivisia seurakuntanuoria, vaan heidät on valittu tutkimukseen satunnaisesti. He eivät miellä itseään osallistuviksi seurakunnan jäseniksi, vaan seurakunnan rajalla tasapainotteleviksi sivustakatsojiksi.

Tutkittavien suhtautuminen uskonnollisuuteen vaihtelee. Osa nuorista suhtautuu uskonnollisuuteen välinpitämättömästi ja harkitsee kirkosta eroamista. Osa taas ajattelee uskonnon olevan ihmisen yksityisasia ja jokainen saa uskoa haluamallaan tavalla. Yhteistä nuorille on itsensä etäännyttäminen perinteisistä uskonnon harjoittamisen tavoista, joita

ovat esimerkiksi osallistuminen uskonnollisiin tilaisuuksiin, rukoileminen ja hengellisen kirjallisuuden lukeminen.⁵⁴ Ainoastaan yksi haastateltava kertoo ottavansa osaa seurakunnan toimintaan säännöllisesti, rukoilevansa ja lukevansa Raamattua. Noin puolet nuorista kertoo uskovansa, mutta omalla tavallaan, eivätkä he välttämättä usko juuri kristinuskon opettamaan Jumalaan.

Nuoret ovat ulkoistaneet itsensä paikallisen seurakunnan toiminnasta. Rippikoulu käydään, koska se on vahvasti osa paikallista nuorisokulttuuria, ja yksi syy rippikoulun käymiseen on mahdollisuus toimia kummina. Valtaosa nuorista tiedostaa seurakunnan läsnäolon, mutta ei itse halua olla osa sen toimintaa. Tämä näkyy nuorten tavassa puhua seurakunnasta ja kirkosta heidän omasta elämästään irrallisena institutiona, joka ei tarjoa heille juuri mitään.

Tyttö: En mä silleen tiä mihin mä uskon. Tälleen suoraan sanottuna niin ihmiset saa uskoo mihin haluaa, että se on niitten oma asia mihin ne uskoo. Et sitä ei niinkun, pitäis kans kunnioittaa, jos toinen uskoo johonkin muuhun. Tai sitte jotkut kunnon jeesustelijat, että antaa niitten uskoo jos ne oikeesti uskoo siihen. (H17.)

Aineistonäytteessä kiteytyy monen haastateltavan ajatus uskonnollisuudesta. Nuoret eivät välttämättä tiedä, mihin he uskovat ja heidän uskoonsa liittyvät kysymykset jäävät leijaillemaan ilmaan. Moni nuori kertoo kuitenkin haastattelussa kokevansa, että on olemassa jotain suurempaa, eikä elämä ole täysin heidän itsensä käsissä. Haastattelemani pojat näyttävät suhtautuvan uskontoon kriittisemmin kuin tytöt, mikä vastaa aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan uskonto on tärkeämpää tytöille kuin pojille ja tytöt kertovat uskovansa Jumalaan poikia useammin.⁵⁵ Poikien puheessa korostuu ajatus, jossa uskonnollisuutta punnitaan hyödyn ja kannattavuuden näkökulmasta.

Poika: En mä oikein tiä, onhan siitä hyöty silleen että, no uskonnosta ei oikein mun mielestä silleen kovin hyötyy oo muutaku se että 15-vuotiaana kun menee ripille niin saa sen tonnin paremmin puolin rahaa. Et siitä ei oo mitään muuta hyötyy mun mielestä et sit kun kuolee niin pääsee kirkon pihalle et ei siitä oikein... (H13.)

Haastateltava kertoo kuuluvansa kirkkoon, mutta hän ei usko Jumalaan. Nuoren mukaan uskonto ei hyödytä häntä, eikä hän näe uskonnollisuutta kannattavana vaihtoehtona. Kuitenkaan poika ei mainitse, että aikoo erota kirkosta. Vaikka uskonto ei kiinnostaa, kirkon jäsenyydestä ei välttämättä pääsetä irti.⁵⁶ Monen haastattelemani nuoren puheessa vilahtaa ajatus mahdollisesta tulevasta kirkollisesta vihkimisestä. Vaikka uskonnollisuus itsessään ei hyödyttäisi nuorta, nähdään kirkon jäsenyys kannattavana asiana ainakin tulevaisuudessa. Tämä kertoo nuoren kyvystä ajatella tämän hetkisiä ratkaisuja tulevaisuuden näkökulmasta.

Haastateltavat kertovat, ettei uskonnollisuus juurikaan näy heidän kodeissaan. Kirkolliset juhlapyhät ovat tärkeintä, mutta lähinnä perheenjäsenten yhteen kerääntymisen näkökulmasta. Nuoret eivät pidä vanhempiaan uskonnollisina, sen sijaan moni heistä kertoo isovanhempiensa olleen ”uskovaisia”. Aiemman tutkimuksen mukaan lapsen elämän keskeisimpiä uskontokasvattajia ovat vanhemmat ja vanhempien uskonnollisuuden katsotaan selittävän eniten yksilön uskonnollisuutta.⁵⁷ Tämä näkyy myös omassa tutkimuksessani. Kodin uskontokasvatus on ollut vähäistä, joten nuoret pitävät (perinteistä) uskonnollisuutta vieraana ja vanhanaikaisena.

Ainoastaan yksi haastattelemani nuori kertoi äänestävänsä seurakuntavaaleissa. Tutkittavien haluttomuus äänestää kirkollisissa vaaleissa kertoo, etteivät he halua toimia kirkon sisällä. Seurakuntavaalien äänestysikää laskettiin vuonna 2010, jolloin äänestysikäraja laski 16 ikävuoteen. Äänestyslaskun toivottiin saavan nuoret liikkeelle kirkollisissa vaaleissa. Haastattelemani nuoria mahdollisuus

48 Hoikkala & Paju 2013, 56, 84.

49 Luopa ym. 2008.

50 Luopa ym. 2006.

51 Törrönen & Vornanen 2002.

52 Salovaara & Honkonen 2011, 47.

53 Honkasalo 2006, 115.

54 Niemelä 2006, 43.

55 Helve 2006, 94.

56 Hjelm & Myllyniemi 2006, 127.

57 Mikkola ym. 2007, 118–119.

äänestää ei ole liikuttanut. Tutkimukseni nuoret osoittavat toimijuuttaan jäädessään sivuun kirkon toiminnasta, jolloin toimijuutta kirkon sisällä ei synny. Nuoret eivät koe sosiaalista painetta kuulua kirkkoon, vaikuttaa sen sisällä tai osallistua sen toimintaan (poikkeuksena rippikoulu). Sosiaalinen paine keskittyy nuorten puheessa heidän harrastuksiinsa, ystäväpiiriinsä ja koulutussuunnitelmiinsa.

Valitun ulkopuolisuuden näkökulmasta tarkasteltuna nuoret osoittavat vahvaa toimijuutta jättäytyessään sivuun kirkon ja paikallisen seurakunnan toiminnasta. Nuorten toimijuus liittyy valtaan, sillä toimijuudessa on kyse mahdollisuudesta vaikuttaa ja valita. Kirkko instituutiona tarjoaa nuorelle mahdollisuuden jäädä sivuun ja valita oma polkunsa. Nuoren ei ole pakko olla osa kirkon toimintaa, kuuluu siihen tai vaikuttaa sen sisällä.

”SIELLÄ EI TUNNE ITTEENSÄ ITSEKS” – EKsISTENTIAALINEN ULKOPUOLISUUDEN KOKEMUS

Tutkimuksessani ulkopuolisuuden kokemus ja yksinäisyys kietoutuvat toisiinsa. Nimitän ulkopuolisuuden tunnetta, jonka ydin on sanoittamaton ja selittämätön mutta joka kietoutuu yksinäisyyteen, itsetuntoon ja eksistentiaaliin kysymyksiin, eksistentiaaliseksi ulkopuolisuudeksi. Eksistentiaalinen ulkopuolisuus ilmenee valitsemattomana tunteena, jonka edessä nuori kokee neuvottomuutta ja jopa hätää.

Nuoren elämässä eksistentiaaliset kysymykset liittyvät usein elämän tarkoituksellisuuden ja merkityksellisyden löytämiseen. Etsiminen on osa nuoren identiteetin rakentamista.⁵⁸ Haastateltavat pohjivat omaa paikkaansa tässä hetkessä, mutta myös tulevaisuudessa. Nuorten tekemien tulevaisuuden spiraalien valossa tutkittavat haaveilevat työpaikasta, omasta perheestä ja onnellisesta vanhuudesta. Osa heistä suhtautuu tulevaisuuteen varauksellisesti ja jopa pelokkaasti. Yksikään haastateltava ei nähnyt tulevaa elämäntulkuaan kuitenkaan toivottamana. Yhteistä nuorille on, että erityisesti elämään liittyvien pelkojen ja uhkien jakaminen tuntuu vaikealta. Tutkittavien lähipiirissä ei välttämättä ole ketään sellaista ihmistä, jolle he voisivat puhua kipeimmistä ajatuksistaan.

Yksinäisyyden kokemuksella voidaan tarkoittaa sosiaalisten suhteiden puutetta, joka heikentää ihmisen hyvinvointia. Yksinäisyys on sosiaalisesti rakennettua, mutta sen taustalla vaikuttavat myös geenit ja institutionaaliset rakenteet. Sosiaalisten suhteiden määrällä ei välttämättä ole yhteyttä yksilön yksinäisyyden kokemukseen. Ihminen voi kokea yksinäisyyttä, vaikka hänellä olisi paljon läheisiä ystäviä.⁵⁹ Tästä esimerkkinä toimii poika, joka harrastaa monipuolisesti urheilua ja jolla on paljon kavereita. Kuitenkin nuori kertoo olevansa toisinaan yksinäinen.

Poika: Kyllähän välillä aika yksinäinen oon kun kotona vaan istuskelen ja nukun mut sitten, no se on just sillain kuin mä sanoin et kuitenkin joka päivä on erilainen niin sitten joku päivä musta tuntuu et mä oon tosi yksinäinen ja sitten joku päivä taas että ei. (H7.)

Poika kuvailee yksinäisyyttä aaltoilevaksi tunteeksi: jonakin päivänä hän tuntee itsensä yksinäiseksi, toisena taas ei. Yksinäisinä hetkinään hän on kotona, istuskelee tai nukkuu. Näiden hetken vastapainona hän urheilee, tapaa kavereita ja vaikuttaa paikallisessa nuorisovaltuustossa. Yksinäisyyden kokemus ilmenee erityisesti pysähtymisen hetkinä, jolloin nuori ei tee mitään eikä tapaa kavereitaan. Pojan harrastusten täyteen arjen ja sosiaalisen vapaaajan sekä kotona kohdatun yksinäisyyden välillä on vahva kontrasti.

Eryteisesti tytöt kertovat kamppailevansa erilaisten itsetuntoon liittyvien kysymysten kanssa. Itsetunnon kehitykseen vaikuttavat kokemukset välitetyksi, tarpeelliseksi ja huomioiduksi tulemisesta. Itsetunto on yhteydessä minäkuvaan, joka syntyy aiempien kokemusten pohjalta. Itsetunto kertoo siitä, kuinka tyytyväinen ihminen itseensä on.⁶⁰ Useiden haastateltavien mukaan he ajattelevat ympärillä olevien ihmisten arvioivan nuorten itsetunnon erilailla kuin nuoret itse. Sosiaaliselta vaikuttava nuori voi katkeä sisälleen epävarmuutta, jota muut eivät huomaa.

Tyttö: Kaikki varmaan ajattelee, että mulla on tosi hyvä itsetunto. Mä aina, että jos mulle sanotaan vaikka jotain, niin mä aina yritän nauraa itelleni, koska ei se tunnu niin

pahalta, jos sanoo itestään jotain mitä ei haluu kuulla, että muut sanoo. Kaikki varmaan luulee, mutta oikeesti mä oon tosi herkkä ja mä otan kaikki tosi silleen tunteellisesti. Mä oon tosi tarkka, että kun mä vaikka lähen kouluun, että miltä mä näytän ja miten mä pukeudun. (H17.)

Nuori kertoo, kuinka itselle nauraminen on keino suojautua loukkaantumiselta. Pelko arvostelluksi ja loukatuksi tulemisesta on kätkeyty huumoriin. Nuoret hakevat käytöksellään hyväksyntää kavereidensa keskuudessa. Suosio pyritään hankkimaan sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla, kuten huumorilla, vaikka kohteena olisivat vaikeat ja intiimit, nuorta loukkaavat aiheet.⁶¹ Tytön puheessa huomio kiinnittyy siihen, kuinka hän nostaa esille muiden arvion itestään. Nuoren toimijuus on itsensä ulkopuolelle asettumista. Hän tarkkailee itseään siten kuin arvelee muiden itsensä näkevän. Tytön käyttäytyminen nostaa esille kysymyksen siitä, onko toimijuus muiden toiveiden ja odotusten täyttämistä vai itsensä ja omien tavoitteiden toteuttamista.

TARKOITUKSELLISUUDEN ULOTTUVUUDET TOIMIJUUDESSA

Tutkimukseni perusteella nuorten toimijuus ulkopuolisuuden kokemuksissa voi tarkoittaa tilanteeseen tyytymistä tai sietämistä. Nuori tyytyy ja sietää ulkopuolisuutta, koska hän uskoo tilanteeseen puuttumisen aiheuttavan vielä enemmän ongelmia. Tyytymällä ja sietämällä nuori voi suojella itseään tai läheisiään. Toimijuus ulkopuolisuuden kokemuksessa voi olla myös pakenemista tai eristäytymisestä. Nuori voi paeta vaikeita tilanteita tai eristäytyä itseensä. Pakeneminen ja eristäytyminen ovat nuoren valintoja, jotka sillä hetkellä tukevat hänen hyvinvointiaan. Tyytyminen, sietäminen, pakeneminen ja eristäytyminen voivat näyttää minimaaliselta toimijuudelta. Nuorelle ne kuitenkin merkitsevät suuria, moraalisia valintoja, joissa he punnitsevat omia ja läheistensä voimavaroja.

Kuten aineistoni esimerkit osoittava, voi nuoren ulkopuolisuus olla valittua tai valitsematonta. Valitsematon ulkopuolisuus on nuoren kohdalla raastavampaa, sillä valitsemattomuuteen liittyy kysymys tarkoituksellisuudesta. Nuori ei voi toimia pyrkimystensä edistämiseksi, sillä olosuhteet tai ihmiset

ympäriällä asettuvat häntä vastaan. Valitussa ulkopuolisuudessa nuori puolestaan toimii arvojensa, kiinnostustensa ja sosiaalisten suhteidensa pohjalta.

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että nuoren tunne tarkoituksellisuudesta auttaa häntä jaksamaan ja kestämaan vaikeat elämäntilanteet, kuten ulkopuolisuuden kokemuksen. Tarkoituksellisuus viittaa tulevaisuuden tavoitteeseen, johon ihminen pyrkii. Ihmisen pyrkimys täyttää tavoitteensa on pohjana elämän tarkoituksellisuudelle.⁶² Toimijuus ja tarkoituksellisuus kietoutuvat toisiinsa, sillä toimijuus tarkoittaa yksilön tarkoituksellista ja tavoitteellista toimintaa päämäärien saavuttamiseksi. Tätä voidaan nimittää intentionaaliseksi toimijuudeksi.⁶³ Haastattelemieni nuorten kohdalla tarkoituksellisuus on sekä intentionaalista, tavoitteellista toimijuutta että merkityksellisyyden kokemusta nuoren elämänsä eri vaiheissa.

Tarkoituksellisuus on käsitteenä abstrakti ja voi helposti jäädä nuoren arkielämän tarkastelussa sivuun. Mitä tarkoituksellisuuden kokemus konkreettisesti nuoren elämässä tarkoittaa ja mistä tarkoituksellisuus syntyy? Tutkimukseni perusteella tarkoituksellisuus nuoren elämässä muodostuu kuudesta eri ulottuvuudesta. Nämä ulottuvuudet ovat 1. minuuksia ja identiteettiä; 2. elämänsä; 3. sosiaaliset suhteet, 4. osallisuus yhteisöissä ja yhteiskunnassa, 5. arvot, asenteet ja vakaumus sekä 6. itsensä toteuttaminen. Kaikki kuusi näkökulmaa täydentävät ja liittyvät toisiinsa. Nuori voi myös löytää elämässään uusia ja erilaisia tarkoituksellisuuden merkityksiä ja tavoitella oman näköistään, hyvää elämää.

Ensimmäinen tarkoituksellisuuden ulottuvuus liittyy nuoren kokemukseen itsestään ja identiteetistään. Millaisena nuori näkee esimerkiksi itsensä ja miten hän reflektoi itseään ja käyttäytymistään? Ulottuvuus kietoutuu toimijuuden sosiokognitii-

58 Gjerstad 2014, 56.

59 Saari 2009, 42, 96, 128.

60 Salmivalli 1997, 93.

61 Manninen 2010, 30–31.

62 Sarvimäki 2015, 1.

63 Bandura 2001, 5–10.

viseen teoriaan kuuluvaan käsitteeseen minäpystyvyydestä. Minäpystyvyydellä tarkoitetaan ihmisen käsitystä omista kyvyistään ja motivaatioonsa vaikuttavista tekijöistä.⁶⁴ Tutkittavat kertoivat avoimesti erilaisia tilanteita ja tarinoita omasta elämästään. Nuoret osasivat perustella käyttäytymistään ja mielipiteitään samalla analysoiden omaa persoonaansa ja luonnettaan. Tämä itsetuntemus on yksi tarkoituksellisuuden kokemukseen vaikuttava tekijä.

Toisena tarkoituksellisuuden ulottuvuutena on elämäntapa. Tällä tarkoitan nuoren näkemystä menneisyydestään, nykyisyydestään ja tulevaisuudesta. Millaisena nuori näkee elämänsä ennen, tässä ja nyt? Nuori voi esimerkiksi perustella tulevaisuuden valintojaan menneisyydellään. Nuori arvioi, miten hänen elämänsä kokemukset vaikuttavat hänen tulevaisuuden päätöksiinsä ja elämäntapahtumateeseensa. Rakentaessaan siltoja elämäntapahtumiansa välille nuori voi tuntea tarkoituksellisuutta ja ymmärtää elämäntapuaan. Elämäntapahtumat ja toimijuus liittyvät toisiinsa, sillä ihmisen kehittyminen ja ikääntyminen ovat elämänpituisia prosesseja, joihin kuuluu valintojen tekeminen erilaisissa elämäntilanteissa ja olosuhteiden, ajan ja paikan vaihtuessa.⁶⁵

Kolmas tarkoituksellisuuden vaikuttava tekijä ovat sosiaaliset suhteet. Näitä ovat esimerkiksi nuorelle merkitykselliset ihmissuhteet kuten kaverit, perhe ja seurustelukumppani. Ihmissuhteiden olemassaolo ei yksinään riitä, vaan nuorelle on tärkeää, että hän tulee hyväksytyksi, kuulluksi ja nähdyksi. Tutkimuksessani puhumattomuus tulee esiin yhtenä nuorten perheessä kokemista ongelmista, joka tuottaa ulkopuolisuutta. Vaikeista asioista ei puhuta, ja kynnyksellä on erilaisia ongelmista on korkea. Puhumattomuus syö pohjaa nuoren tarkoituksellisuuden kokemukselta, sillä hän joutuu kamppailemaan ongelmiansa kanssa yksin. Toimijuus rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin.⁶⁶ Jos vuorovaikutus on yksipuolista tai heikkoa, vaikuttaa se myös nuoren toimijuuden tuntoon.⁶⁷

Haastatteleminen nuorille on tärkeää opiskella, harrastaa, löytää mieluisa työpaikka ja näiden kautta olla osana yhteiskuntaa ja paikallisia yhteisöjä. Osallisuus yhteisöissä ja yhteiskunnassa on neljäs tarkoituksellisuuden ulottuvuus. Nuorten tekemien

tulevaisuudenspiraalien pohjalta voidaan todeta, että nuorten tulevaisuuden tavoitteet ja suunnitelmat ovat varsin samanlaisia. Tulevaisuuden haaveissa siintävät muun muassa koulutus, ammatti ja perhe. Kaikki haastattelemani nuoret toivoivat tulevaisuudelta mieluista ammattia ja yllättävän monella heistä tuntui olevan tarkka näkemys siitä, mitä he haluavat ammatikseen tehdä. Tulevaisuuteen suunnatut suunnitelmat ja tavoitteet vaikuttavat nuoren tarkoituksellisuuden kokemukseen.

Arvot, asenteet ja vakaumus ovat viides tarkoituksellisuuden ulottuvuus. Tutkimukseeni osallistuneet nuoret nostavat tärkeiksi elämänarvoikseen esimerkiksi rehellisyyden itselleen, ihmissuhteet, auttamisen, nauttimisen ja onnellisuuden. Nämä asiat tekevät nuorten elämästä tarkoituksellista. Arvokkaina ja tärkeinä pidetyt asiat vaikuttavat nuorten toimijuuteen ohjaten heidän valintojaan erilaisissa elämäntilanteissa. Epäkohdat, kuten sodat, yksinäisyys, huumeet ja liiallinen riippuvuus sosiaalisesta mediasta edustavat nuorten mielestä tarkoituksellisen elämän vastakohtaa.

Viimeisenä tarkoituksellisuuden ulottuvuutena on itsensä toteuttaminen. Itsensä toteuttamista ovat esimerkiksi nuorten harrastukset, kiinnostuksen kohteet sekä luovuuden, tietojen ja taitojen toteuttaminen. Nuorelle itsensä toteuttaminen on eräänlainen arjen pakopaikka, jossa hän voi tuntea olevansa hyvä jossakin. Itsensä toteuttamiseen liittyy toimijuuden imu. Toteuttaessaan itseään nuori voi unohtaa hetkeksi kaiken muun, esimerkiksi vaikeudet koulussa, kotona tai kaveripiirissä. Itsensä toteuttamiseen liittyvät positiiviset kokemukset oppimisesta, kehittymisestä, yhdessä tekemisestä, itsensä voittamisesta ja muiden antamasta palautteesta.

Tarkoituksellisuuden ulottuvuuksien avulla voidaan lähestyä niitä asioita, jotka nostavat nuorta ulkopuolisuudesta kohti osallisuutta ja elämän merkityksellisyyttä. Nuoria koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa keskitytään yleensä nuorten koulutukseen ja työllistymiseen liittyviin ongelmiin. Nuorten näkökulmasta tarkoituksellisuuden kokemus on paljon muutakin kuin opiskelu- tai työpaikka. Se voi olla tunnetta kuulumisesta yhteisöön ja kokemusta arvostuksesta nuoren elämän eri

konteksteissa. Nuoren syrjäytymistä ei tulisi tarkastella ainoastaan koulutuksellisesta ja ammatillisesta, yhteiskunnallisen hyödyn ja tuottavuuden näkökulmista. Tutkimukseni pohjalta syntyneet tarkoituksellisuuden ulottuvuudet voivat antaa työkaluja nuorten tutkimiseen ja auttamiseen tarkastelemalla nuoren elämäntähtäyksiä, arvoja ja toimijuutta.

KIRJALLISUUS

BANDURA, ALBERT

1989 ”Human Agency in Social Cognitive Theory”. *American Psychologist* 44 (9), 1175–1184.

1997 *Self Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Stanford University.

2001 ”Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective”. *Annual Review of Psychology* 52, 1–26.

BUTLER, JUDITH

2006 *Hankala sukupuoli*. Suom. Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

ELDER, GLEN & KIRKPATRICK JOHNSON, MONICA

2003 ”The Life Course and Aging: Challenges, Lessons and New Directions”. *Invitation to the Life Course: Toward New Understandings of Later Life*. Ed. Richard Settersten Jr. Amityville, NY: Baywood, 49–81.

ETELÄPELTO, ANNELI & HEISKANEN, TUULA &

COLLIN, KAIJA

2011 ”Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys”. *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa: Aikuiskasvatuksen 49. vuosikirja*. Toim. Anneli Eteläpelto, Tuula Heiskanen & Kaija Collin. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 11–32.

FABER, ANTHONY & EDWARDS, ANNE &

BAUER, KARLIN & WETCHLER, JOSEPH

2003 ”Family Structure: Its Effects on Adolescent Attachment and I”. *American Journal of Family Therapy* 31 (4), 243–55.

FURLONG, ANDY

2009 ”Revisiting Transitional Metaphors: Reproducing Social Inequalities under the Conditions of Late Modernity”. *Journal of Education and Work* 22 (5), 343–353.

GIDDENS, ANTHONY

2000 *Sociology*. Cambridge: Polity Press.

GJERSTAD, EEVASTIINA

2014 ”Nuoren itsetuhoisuus tarkoituksettomuuden oireena”. *Tarkoituksettomuus nuorten itsemurhien ehkäisyssä*. Toim. Timo Purjo & Pyry Hannila. Helsinki: Non Fighting Generation, 34–135.

GORDON, TUULA

2005 ”Toimijuuden käsitteen dilemmaa”. *Ihmistieteet tänään*. Toim. Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.

HELVE, HELENA

2006 ”Nuoret ja usko”. *Uskon asia: Nuorisobarometri 2006*. Toim. Terhi-Anna Wilska. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 67, 92–109.

HJELM, TITUS & MYLLYNIEMI, SAMI

2006 ”Kirkkoon kuulumattomat nuoret maallistumisen peilinä”. *Uskon asia: Nuorisobarometri 2006*. Toim. Terhi-Anna Wilska. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 67, 124–145.

HOIKKALA, TOMMI & PAJU, PETRI

2013 *Apina pulpetissa, ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 139.

HONKASALO, MARJA-LIISA

2006 ”Aika aikaa kutakin: Naisnäkökulmia toistoon ja toimijuuteen”. *Välmatkoilla: Kirjoituksia etnisyydestä, kulttuurista ja sukupuolesta*. Toim. Tarja Kupiainen & Sinikka Vakimo. Joensuu: Suomen Kansantietouden tutkijain Seura, 103–121.

2013 ”Katveessa: Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan”. *Tiede & Edistys* 2013 (1), 42–61.

JYRKÄMÄ, JYRKI

2008 ”Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä: Hahmotte-lua teoreettis-metodologiseksi viitekehyykseksi”. *Gerontologia* 22 (4), 191–203.

KAUKO, OUTI

2014 ”Lasten yksinäisyys vanhempien erotessa: Näkökulmana lasten kuvaama kuulumattomuus ja siitä selviytyminen”. *Nuorisotutkimus* 32 (1), 3–17.

KEKKONEN, MARJATTA

2004 *Vanhemmuitta etsimässä ja tukemassa: Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen*. Saarijärvi: Raportteja 281, Stakes.

KORHONEN, KAARINA

2015 ”Nyt hyvä, mutta entä tulevaisuudessa: Nuorten hyvinvoinnin ja tulevaisuuteen suhtautumisen tar-

64 Bandura 1997, 3.

65 Elder & Kirkpatrick Johnson 2003, 74.

66 Bandura 1989.

67 Gordon 2005.

- kastelua nuorisobarometrin pohjalta.” *Ihmisarvoinen nuoruus: Nuorisobarometri 2014*. Toim. Sami Myllyniemi. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, 209–224.
- KORKIAMÄKI, RIIKKA
- 2013 *KAVERIA EI JÄTETÄ! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137.
- 2014 ”Jos mä nyt voisin saada ystäviä: Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana.” *Nuoruus toisin sanoen: Nuorten elinolot – vuosikirja 2014*. Toim. Mika Gissler et al. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 38–50.
- KORKIAMÄKI, RIIKKA & ELLONEN, NOORA
- 2010 ”Ikäoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkoulu- iässä”. *Nuorisotutkimus* 28 (3), 18–34.
- KOSKI, PASI
- 2007 ”Nuoret tarvitsevat yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä.” *Jokela-ilmio*. Toim. Tommi Hoikkala & Leena Suurpää. Nuorisotutkimusverkosto, Verkkojulkaisuja 17, 20–21.
- LISTER, RUTH
- 2004 *Poverty*. Cambridge: Polity Press.
- LUOPA, PAULIINA & PIETIKÄINEN, MINNA & JOKELA, JUKKA
- 2006 *Mistä tukea? Helsingiläisnuorten masentuneisuus, koulukiusaaminen ja luvattomat poissaolot vuosina 1996–2006*. Helsinki: Helsingin kaupunki, Stakes, 2006.
- 2008 *Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007*. Helsinki: Opetusministeriön julkaisuja 2008:7.
- LÄHDEUORI, JARI & AHOLA, MINNA
- 2012 *Nuorten netinkäyttö ja yhteisöllisyys verkossa: Seurantatutkimus verkkoyhteisöjen käytöstä ja osallistumisen motivaatioista (2008 & 2012)*. Kurio & Nuorten Akatemian.
- MANNINEN, SARI
- 2010 ”Poikien respektiresurssit ja paikkaansa hakeva maskuliinisuus”. *Nuorisotutkimus* 28 (1), 21–38.
- MESTDAG, INGE & VANDEWEYER, JESSIE
- 2005 ”Where Has Family Time Gone: In Search of Joint Family Activities and the Role of the Family Meal in 1966 and 1999”. *Journal of Family History* 30 (3), 304–323.
- MIKKOLA, TEIJA & NIEMELÄ, KATI & PETERSON, JUHA
- 2007 *The Questioning Mind: Faith and Values of the New Generation*. Tampere: Publications of the Church Research Institute 58.
- MOXNES, KARI
- 2003 ”Risk Factors in Divorce: Perceptions by the Children Involved”. *Childhood* 10 (2), 131–146.
- MYLLYNIEMI, SAMI
- 2015 *Ihmisarvoinen nuoruus: Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto.
- MYRSKYLÄ, PEKKA
- 2011 *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 12/2011.
- 2012 *Hukassa: Keitä ovat syrjäytyneet nuoret*. Eva analyysi 19, 1.2.2012. <http://www.eva.fi/blog/2012/02/01/eva-analyysi-hukassa-keit%C3%A4-ovat-syrj%C3%A4ytyneet-nuoret/>
- NARS, KARI
- 2006 *Raha ja onni*. Helsinki: Tammi.
- NIEMELÄ, KATI
- 2006 ”Nuorten aikuisten suhde kirkkoon”. *Urbaani usko – nuoret aikuiset, usko ja kirkko* Toim. Teija Mikkola, Kati Niemelä & Juha Peterson. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 96, 43–65.
- NUORISOTUTKIMUSSEURAN LAUSUNTO
- 2013 Nuorisotutkimusseuran lausunto nuorten syrjäytymiseen ja Kuntoutussäätiön tutkimukseen liittyen. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankoh-taista/nuorisotutkimusseuran-lausunto-nuorten-syrj%C3%A4ytymiseen-liittyen> (28.7.2015).
- NUORTEN HYVINVOINTI-INDIKAATTORIT
- 2012 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisosaian_neuvottelukunta/tietoa_nuorten_elinoloista/Liitteet/liitteet/indikaattoripat-teristo_hyvksyty_120903.pdf (27.7.2015).
- NUORTEN SYRJÄYTYMINEN
- 2015 <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointipolitiikka/elinolot-ja-hyvinvointi/syrjaytyminen-ja-osallisuus/nuorten-syrjaytyminen> (23.4.2015).
- OLLIKAINEN, TARU
- 2012 ”Tyttöjen kaverisuosio ja luokkahenki yläkoulussa”. *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä: Nuorten elinolot, vuosikirja 2012*. Toim. Elina Pekkarinen,

- Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131, 137–149.
- OLLILA, ANNE
- 2008 *Kerrottu tulevaisuus: Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Acta Universitatis Lapponiensis 141. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 85.
- PUTNAM, ROBERT
- 2000 *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- PYYRY, NOORA
- 2012 ”Nuorten osallisuus tutkimuksessa: Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrittäjä”. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 35–53.
- RONKAINEN, SUVI
- 2006 ”Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus”. *Väkivalta – seuraamukset ja haavoittuvuus: Terttu Utraisen juhla- ja muistokirja*. Toim. Mirva Lohiniva-Kerkelä. Helsinki: Talentum, 531–550.
- ROUVINEN-WILENIUS, PÄIVI
- 2014 ”Kohti osallisuutta: Mikä estää, mikä mahdollistaa”. *Osallisuuden jäljillä*. Toim. Arja Jämsén & Anne Pyykkönen. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 51–68. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>
- SAARI, JUHO
- 2009 *Yksinäisten yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.
- SAARI, JUHO & PESSI, ANNE BIRGITTA
- 2011 *Hyvien ihmisten maa: Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A. Tutkimuksia 31.
- SALMI, VENLA
- 2004 *Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Helsinkiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 40.
- SALMIVALLI, CHRISTINA
- 1997 ”Mitä itsetuntemittarit mittaavat?” *Psykologia* 32 (2), 93–98.
- SALOVAARA, REIJA & HONKONEN, TIINA
- 2011 *Rakenna hyvä luokkahenki*. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- SARVIMÄKI, ANNELI
- 2015 Elämän tarkoituksellisuus, merkityksellisyys ja mielekkyys vanhuudessa. <http://www.ikainstituutti.fi/binary/file/-/id/1/fid/585> (11.5.2015).
- TOLONEN, TARJA
- 2002 ”Vanhemmuuden puutteen heijastuminen nuorten sosiaaliseen pääomaan”. *Nuorisotutkimus* 22 (4), 17–34.
- TURTIAINEN, PIRJO & KARVONEN, SAKARI & RAHKONEN, OLLI
- 2007 ”All in the Family? The Structure and Meaning of Family Life among Young People”. *Journal of Youth Studies* 10 (4), 477–493.
- TÖRRÖNEN, MARITA & VORNANEN, RIITTA
- 2002 *Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20.
- YESILOVA, KATJA
- 2009 *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.